

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

A model of educational administration using participatory action research
processes for schools providing expanded educational opportunities.

ศศิธร ดาทอง¹ กฤษดา ผ่องพิทยา² และจุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์³
Sasithorn Dathong¹ Kisda Pongpitaya² and Churaphunporn Thanaphet³
Corresponding Author E-mail: sasithorndathong@gmail.com

Received: 2026-03-31; Revised: 2026-06-04; Accepted: 2026-06-30

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และ 2) ประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งเป็น ระยะที่ 1 สร้างรูปแบบโดยการยกร่างและตรวจสอบร่างรูปแบบด้วยการสนทนากลุ่ม จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน และระยะที่ 2 ประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ วิเคราะห์เนื้อหา และการทดสอบไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 1) การวินิจฉัยปัญหาร่วมกัน 2) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 3) การปฏิบัติตามแผนร่วมกัน 4) การสะท้อนผลและปรับปรุง 5) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 6) ภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม

2. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ยืนยันได้ว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านความถูกต้อง (ค่าเฉลี่ย=314.36**) ความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย=322.99**) ความเป็นไปได้ (ค่าเฉลี่ย=349.56**) และ ความเป็นประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย=322.99**) ต่อโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

¹นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

¹Doctor of Philosophy in Educational Administration, Phetchabun Rajabhat University

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

²Assistant Professor of Graduate School, Phetchabun Rajabhat University

³อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

³Lecturer of Graduate School, Phetchabun Rajabhat University

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารสถานศึกษา, กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม , โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

This research aimed to study: 1) to develop a model of educational administration using participatory action research processes for schools providing expanded educational opportunities, and 2) To evaluate the school administrative model using Participatory Action Research for educational opportunity expansion schools. The research employed a mixed-methods design, consisting of two phases. Phase 1, the model was drafted and validated through focus group discussions with nine experts. And Phase 2, the model was evaluated by twenty-one specialists selected through purposive sampling. Data were analyzed using frequency, percentage, content analysis, and chi-square tests. The research results found that:

1 . The School administrative model using Participatory Action Research for educational opportunity expansion schools was derived from the findings in Phase 1 which was consisting of the following operational processes: 1) collaborative problem diagnosis, 2) participatory planning, 3) collaborative plan implementation, 4) reflection and improvement, 5) learning community, and 6) facilitative leadership.

2. The evaluation results of the School administrative model using Participatory Action Research for educational opportunity expansion schools in five aspects—model principles, model objectives, operational processes, model evaluation, and conditions for success—showed statistical significance at the .01 level in terms of accuracy (average= 314.36, $p < .01$), appropriateness (average=322.99, $p < .01$), feasibility (average=349.56, $p < .01$), and usefulness (average=322.99, $p < .01$) for educational opportunity expansion schools contexts.

Keywords: School Administrative Model, Participatory Action Research,
Educational Opportunity Expansion Schools

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้รัฐจัดการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปีอย่างมีคุณภาพและไม่เก็บค่าใช้จ่าย เพื่อสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายและนโยบายระดับชาติให้ความสำคัญกับการศึกษาในฐานะเครื่องมือหลักในการยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การบริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในปัจจุบันต้องเผชิญความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม และ

ปัญหาการบริหารจัดการที่หลากหลาย จึงจำเป็นต้องใช้แนวคิดการบริหารที่ทันสมัย เช่น การบริหารแบบมีส่วนร่วม การใช้โรงเรียนเป็นฐาน การบริหารเชิงกลยุทธ์ที่วิเคราะห์บริบทและกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใช้ในการบริหาร โดยเฉพาะในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ความสามารถเทคนิควิธีการและขั้นตอน ในการบริหารงานและดึงศักยภาพของบุคลากรออกมาเพื่อปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) ซึ่งโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ห่างไกล แต่ยังคงเผชิญปัญหาขาดครูตรงสาขาวิชาเอก มีงบประมาณในการบริหารแบบจำกัด และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ (สมเกียรติ ทองดี, 2560) และการจัดการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาพบว่า ปัญหาด้านสถานศึกษาได้รับงบประมาณไม่เพียงพอทำให้ขาดแคลนครุภัณฑ์ที่ทันสมัย ครูไม่นำเทคนิควิธีการสอนและภูมิปัญญามาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด ครูและบุคลากรทางการศึกษามีผลงานวิจัยสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมทางศึกษาน้อย รวมทั้งการเผยแพร่ผลงานไม่กว้างขวาง และผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนขาดการเป็นผู้นำทางวิชาการในการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านทรัพยากร ที่ขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณวุฒิตรงสาขาและงบประมาณไม่เพียงพอ ด้านการบริหาร ที่ยังยึดรูปแบบรวมศูนย์จนขาดพื้นที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมพัฒนาและด้านชุมชน ที่ยังไม่มีกลไกการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง (สุริยา จันทรสงค์, 2562)

จากปัญหาดังกล่าว การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) จึงเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล ซึ่งช่วยให้การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน อีกทั้งยังเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ ทำให้การบริหารสถานศึกษามีข้อมูลเชิงประจักษ์และการวิเคราะห์ที่เป็นระบบ แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่พัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในหลายบริบท เช่น การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ และการบริหารเชิงกลยุทธ์ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา แต่ยังไม่พบงานวิจัยที่พัฒนารูปแบบการบริหารด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมทุกมิติและสอดคล้องกับบริบทเฉพาะของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปทั้งด้านโครงสร้างการบริหาร ผู้เรียน ผู้ปกครอง และความคาดหวังของชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่พัฒนาและประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยคาดว่าจะช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้เรียนในชนบทและพื้นที่ห่างไกลให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
2. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกระบวนการที่บูรณาการ การบริหารการศึกษากับการวิจัย โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ และการสะท้อนผล เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ช่วยเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ ทำให้ การพัฒนาสถานศึกษามีข้อมูลเชิงประจักษ์และตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริง (สุวิมล ว่องวานิช และนงลักษณ์ วิรัชชัย, 2564) อีกทั้งยังเสริมพลังอำนาจและสร้างความรู้ร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพ การศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเน้นการเชื่อมโยงระหว่างการวิจัย การพัฒนา และ การเรียนรู้ โดยประกอบด้วย 1) หลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการวางแผน ปฏิบัติ สังเกต และ สะท้อนผล 2) หลักการร่วมสร้างความรู้ ที่ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายร่วมกันวิเคราะห์ ตีความ และสร้างความรู้จากการปฏิบัติ 3) หลักการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ ที่เน้นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ และ 4) หลักการมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน เน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมและโครงสร้างขององค์กร การมีส่วนร่วม ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายในการคิด วางแผน ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผล เพื่อสร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติและ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน โดยกระบวนการที่มีลักษณะเป็นวงจรต่อเนื่องซึ่งช่วยให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร

องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม ร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ปฏิบัติ ประเมินผล และสะท้อนผลอย่าง ต่อเนื่อง แนวทางนี้ผสมผสานการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับกระบวนการวิจัย โดยครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป นอกจากนี้ยังเน้นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม และการพัฒนาวิชาชีพ อย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมพลังอำนาจและสร้างความเป็นเจ้าของในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาที่ตอบสนองต่อ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน อีกทั้งยังสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่าง เปิดเผยส่งผลให้ครูและบุคลากรเกิดความผูกพันต่อองค์กรและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ท้ายที่สุด การบริหารด้วย กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นแนวทางที่ช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาและสร้างความยั่งยืนใน สถานศึกษา โดยมีองค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2561; รัตนะ บัวสนธ์, 2563; สุวิมล ว่องวานิช, 2560)

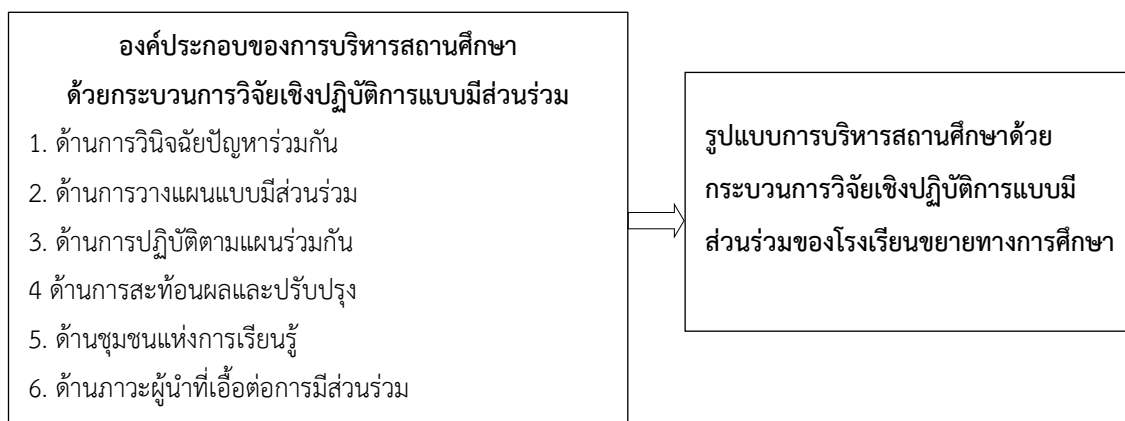
- 1) การวินิจฉัยปัญหาร่วมกัน เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการระบุและเข้าใจสภาพปัญหา
- 2) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนร่วมกำหนด ทิศทาง
- 3) การปฏิบัติร่วมกัน ลงมือดำเนินงานตามแผนที่วางไว้โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐาน
- 4) การประเมินผลร่วมกัน เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานและตรวจสอบความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
- 5) การสะท้อนผลและปรับปรุง โดยใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานเป็นทีมเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา
- 6) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและเสริมพลังอำนาจแก่ผู้มีส่วนร่วมใน การพัฒนาโรงเรียน

สรุป การบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการบริหาร เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน แนวคิดนี้จึงเป็นรากฐานสำคัญในการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับ การบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยของ นักวิชาการและนักวิจัย ได้แก่ สุวิมล ร่องวาณิช (2560); รัตนะ บัวสนธ์ (2563); วิโรจน์ สารรัตนะ (2561); จตุภูมิ กุลาสา (2561); ละเมียด ไทยแท้ (2560); ชีระพงษ์ วงษ์หอมทอง (2561) และสมชาย สังข์ทอง (2562) ซึ่งได้อธิบายองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 6 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การวินิจฉัยปัญหาร่วมกัน 2) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 3) การปฏิบัติตามแผนร่วมกัน 4) การสะท้อนผลและปรับปรุงก้าวหน้า 5) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 6) ภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม

จากการที่ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาองค์ประกอบและประเมินความต้องการจำเป็นขององค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และร่างกรอบแนวคิดของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส เพื่อร่างกรอบแนวคิดของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. แบบสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

วิธีรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นำมาสังเคราะห์ด้วยตารางสังเคราะห์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

1.2 ศึกษาความต้องการจำเป็นขององค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 4,877 แห่งทั่วประเทศ ที่ปฏิบัติงานในปีงบประมาณ พ.ศ.2568 จำนวน 4,877 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 4,877 คน ที่ปฏิบัติงานในปีงบประมาณ พ.ศ.2568 จำนวน 370 คน โดยผู้วิจัยกำหนดจำนวนของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโรยามาเน (Taro Yamane, 1973)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นแบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ($IOC = 0.60-1.00$) และมีค่าความเชื่อมั่นสูง ($\alpha = 0.911$)

วิธีรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

1. ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล ไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 370 ฉบับ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Google form) และกำหนดระยะเวลาในการตอบกลับภายใน 2 สัปดาห์ ถ้าไม่ได้รับข้อมูลจะดำเนินการติดต่อประสานทางโทรศัพท์เพื่อขอรับข้อมูลอีกครั้ง

3. ได้รับแบบสอบถามตอบกลับคืนมา จำนวน 370 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. รวบรวมแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ
2. วิเคราะห์ข้อมูลสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น โดยใช้เทคนิคหรือการคำนวณหาค่าดัชนี Modified Priority Need Index (PNI modified) (สุวิมล ว่องวานิช, 2562) เพื่อจัดเรียงลำดับความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

1.2 ยกร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

ผู้วิจัยนำผลการศึกษาค้นคว้าและการศึกษาความต้องการจำเป็นมากร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กระบวนการดำเนินงาน 4) การประเมินผลรูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ทั้งนี้ร่างรูปแบบจะนำไปเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมในขั้นต่อไป

1.3 การตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยการสนทนากลุ่ม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้ดังนี้

- 1) อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ หรือมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก และมีประสบการณ์สอนในสาขาวิชาบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน
- 2) ผู้บริหารการศึกษาหรืออดีตผู้บริหารการศึกษา ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษหรือเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาอย่างน้อย 3 ปี จำนวน 3 คน
- 3) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษหรือเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาอย่างน้อย 3 ปี จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยนำร่างรูปแบบเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อศึกษาล่วงหน้าและพิจารณาให้ความเห็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

วิธีรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้

1. ติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยความเต็มใจเข้าร่วมในการดำเนินการวิจัย
2. ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ถึงผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3. ประสานผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อบันทึกผลการสนทนากลุ่ม โดยนัดหมายวัน เวลา และสถานที่พร้อมทั้งประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิเตรียมความพร้อม สำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

4. ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ทรงคุณวุฒิตามวัน เวลาที่นัดหมาย

5. บันทึกเสียงการสนทนากลุ่มและจดบันทึกข้อมูลสำคัญระหว่างการสนทนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เกี่ยวกับการตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

2 การประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายในการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งกำหนดคุณลักษณะของผู้เชี่ยวชาญไว้ ดังนี้

1) อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา หรือสาขาที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน

2) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรืออดีตผู้บริหารการศึกษา มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษหรือเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 5 คน

3) ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษหรือเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการทำงานตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 11 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 แบบประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 2 ระดับ คือ ถูกต้อง-ไม่ถูกต้อง เหมาะสม-ไม่เหมาะสม เป็นไปได้-เป็นไปไม่ได้ และ เป็นประโยชน์-ไม่เป็นประโยชน์ แบ่งการประเมินเป็น 5 ด้าน คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กระบวนการดำเนินงาน 4) การประเมินผลรูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

วิธีรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล ดังนี้

1 ขอบหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2 ส่งแบบประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ไปยังผู้เชี่ยวชาญจำนวน 21 ฉบับ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์

(Google form) และกำหนดระยะเวลาในการตอบกลับภายใน 2 สัปดาห์ ถ้าไม่ได้รับข้อมูลจะดำเนินการติดต่อประสานทางโทรศัพท์เพื่อขอรับข้อมูลอีกครั้ง

3. ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 21 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 นำข้อมูลมาดำเนินการวิเคราะห์ในลำดับต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ และร้อยละ

2) ข้อมูลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลทดสอบความแตกต่างของค่าความถี่ระหว่างจำนวนของผู้ตอบ ถูกต้อง-ไม่ถูกต้อง เหมาะสม-ไม่เหมาะสม เป็นไปได้-เป็นไปไม่ได้ และ เป็นประโยชน์-ไม่เป็นประโยชน์ ด้วยการทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square Test) เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1, 2, 3, และ 4 หากพบว่าข้อความใดที่ค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญทางสถิติน้อยกว่าหรือเท่ากับที่ระดับ .05 ($p\text{-value} \leq .05$) ในทางที่มีจำนวนผู้ตอบว่า "ถูกต้อง เหมาะสม เป็นประโยชน์ และ เป็นไปได้ " มากกว่า "ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เป็นไปไม่ได้ และ ไม่เป็นประโยชน์ " ก็แสดงว่าข้อความนั้นของรูปแบบมีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และ มีความเป็นประโยชน์อย่างมีนัยสำคัญ

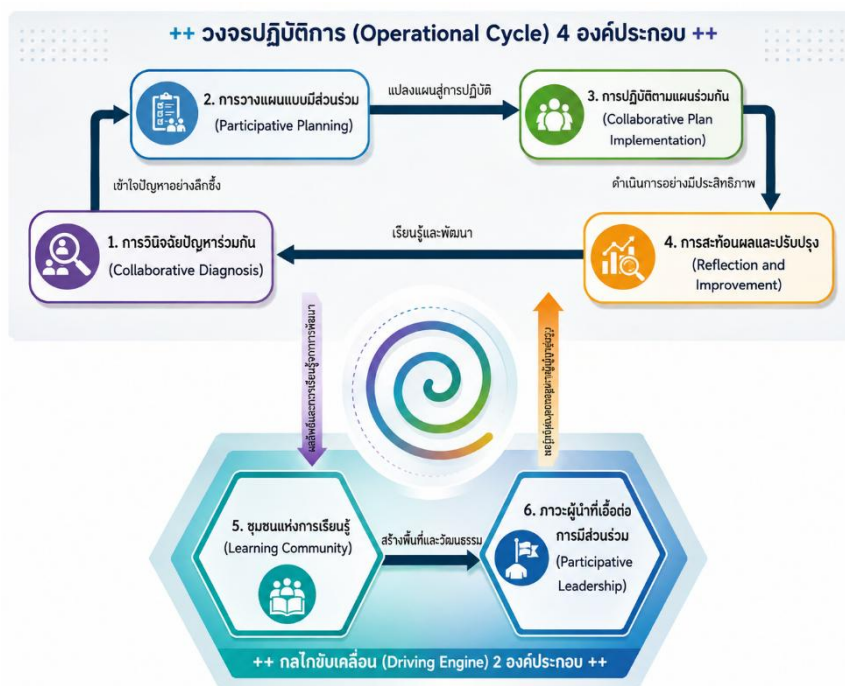
ผลการวิจัย

1. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า หัวใจสำคัญของรูปแบบ ขับเคลื่อนด้วย "วงจรปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน" ที่ประสานกับ "กลไกขับเคลื่อน 2 ส่วน" ดังนี้

1.1 วงจรปฏิบัติการ (Operational Cycle) มี 4 ขั้นตอน 1) การวินิจฉัยปัญหาร่วมกัน (Collaborative Diagnosis) เป็นการขับเคลื่อนของบุคลากรทุกคนในการระบุและวิเคราะห์ปัญหาหรือความต้องการในการพัฒนาสถานศึกษาร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู บุคลากร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participative Planning) เป็นการขับเคลื่อนกำหนดเป้าหมาย แนวทาง และแผนปฏิบัติการโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 3) การปฏิบัติตามแผนร่วมกัน (Collaborative Plan Implementation) เป็นการขับเคลื่อนแผนที่กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติจริงด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย และ 4) การสะท้อนผลและปรับปรุง (Reflection and Improvement) เป็นทบทวน วิเคราะห์ผลลัพธ์ สะท้อนคิดหลังการปฏิบัติงาน และปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีกลไกขับเคลื่อน 2 ส่วนเข้าไปบูรณาการทุกขั้นตอน คือ 1) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) เป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และพัฒนาการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และ 2) ภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม (Participative Leadership) ผู้บริหารทำหน้าที่เป็น ผู้อำนวยการความสะดวก เพื่อให้ทีมกล้าคิดกล้าทำ

1.2 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการนำรูปแบบไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ผู้บริหารต้องลดบทบาทการสั่งการลง และเพิ่มบทบาทการเป็นผู้สนับสนุนและรับฟังให้การสนับสนุนทรัพยากร สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงาน และสร้างแรงบันดาลใจ 2) วัฒนธรรมองค์กร การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง ยอมรับความแตกต่าง และมองความผิดพลาดเป็นโอกาสในการเรียนรู้ และ 3) การบริหารทรัพยากรเชิงรุก เนื่องด้วยข้อจำกัดของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจึงต้องการมีแนวทางบริหารงบประมาณอย่างสร้างสรรค์ และเน้นการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีเครือข่าย

สามารถเขียนรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

2. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า ผลการประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ยืนยันได้ว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านความถูกต้อง ($\chi^2 = 314.36^{**}$) ความเหมาะสม ($\chi^2 = 322.99^{**}$) ความเป็นไปได้ ($\chi^2 = 349.56^{**}$) และ ความเป็นประโยชน์ ($\chi^2 = 322.99^{**}$) ต่อโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียน
ขยายโอกาสทางการศึกษาโดยการประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วย กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	ความถูกต้อง	ความ เหมาะสม	ความ เป็นไปได้	ความเป็น ประโยชน์
	χ^2	χ^2	χ^2	χ^2
1. หลักการของรูปแบบ	56.46**	59.43**	65.61**	59.43**
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	51.85**	48.85**	48.76**	48.85**
3. กระบวนการดำเนินงาน	88.59**	88.59**	85.71**	88.59**
4. การประเมินผลรูปแบบ	56.00**	56.00**	70.12**	56.00**
5. เงื่อนไขความสำเร็จ	61.46**	70.12**	79.36**	70.12**
ค่าเฉลี่ยรวม	314.36**	322.99**	349.56**	322.99**

อภิปรายผล

1. การสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยาย
โอกาสทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1.1 รูปแบบขับเคลื่อนด้วยวงจรปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวินิจฉัยปัญหาร่วมกัน 2) การวางแผนแบบ
มีส่วนร่วม 3) การปฏิบัติตามแผนร่วมกัน และ 4) การสะท้อนผลและปรับปรุง โดยมีการบูรณาการกลไก "ชุมชนแห่ง
การเรียนรู้" และ "ภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม" เข้าไปในทุกขั้นตอนเริ่มจากการวางแผน การปฏิบัติตามแผน
การสังเกตการณ์ และการสะท้อน ต้องดำเนินการในลักษณะ "วงจรเกลียวสว่าน (Spiral Cycle)" คือ เมื่อสิ้นสุดการสะท้อนผล
จะต้องนำไปสู่การวางแผนใหม่ในรอบถัดไป นอกจากนี้ การนำกลไกชุมชนแห่งการเรียนรู้มาใช้เป็นกระบวนการทางสังคมที่
ช่วยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในระดับปฏิบัติการ สอดคล้องงานวิจัยของธีระพงษ์ วงษ์หอมทอง (2561) ที่พัฒนารูปแบบ
การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า กระบวนการ 4 ขั้นตอน (วางแผน-ปฏิบัติ-สังเกต-สะท้อนผล) สามารถ
ยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้จริง และกระบวนการที่มีประสิทธิภาพต้องมีการดำเนินการอย่างน้อย 2 วงรอบเพื่อการพัฒนาที่
ยั่งยืน สอดคล้องกับ สุกัญญา แซ่มซ้อย (2565) ได้ศึกษาเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ด้วยกระบวนการวิจัย
เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสำหรับโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา" ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย
5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมแบบมีส่วนร่วม 2) การกำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียนร่วมกัน
3) การสร้างกลยุทธ์แบบมีส่วนร่วม 4) การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และ 5) การประเมินผล
และปรับปรุงกลยุทธ์ร่วมกัน โดยผลการใช้รูปแบบพบว่าสามารถพัฒนานวัตกรรมการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของ
ผู้เรียนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Levin (2020) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการวิจัย
เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็น วงจรการเรียนรู้ (Learning Cycle) ในการบริหารแบบร่วมมือ กระบวนการวิจัย
เชิงปฏิบัติการต้องประกอบด้วยขั้นตอนการระบุปัญหาจนถึงการสะท้อนผล เพื่อสร้างวัฒนธรรมการวิจัยในโรงเรียน

1.2 เงื่อนไขความสำเร็จ (Conditions for Success) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยความสำเร็จของการนำรูปแบบ
ไปใช้ ประกอบด้วย 3 เงื่อนไขหลัก คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร (ที่ต้องเปลี่ยนบทบาทเป็น Facilitator) 2) วัฒนธรรมองค์กร

ที่เปิดกว้าง และ 3) การบริหารทรัพยากรภายใต้ข้อจำกัด เนื่องจากภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็น "เงื่อนไขความสำเร็จหลัก" ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม หากผู้นำไม่เปลี่ยนวิธีการทำงาน ผู้ตามก็จะไม่เปลี่ยนวิธีการทำงานเช่นกัน ผู้นำต้องมีอิทธิพลทางอุดมการณ์และการกระตุ้นทางปัญญา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมานอัสวภูมิ (2567) ที่กล่าวไว้ว่า เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ หมายถึง ข้อกำหนดที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในความสำเร็จของการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้น แต่ไม่ควรมีเงื่อนไขที่มีจำนวนมากเพราะเราพัฒนารูปแบบขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาหากสิ่งที่พัฒนาขึ้นมามีเงื่อนไขมากจะไม่สะดวกในการนำไปใช้รูปแบบการบริหารที่ดีต้องมีฐานคิดทฤษฎีรองรับ ไม่ใช่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดส่วนตัว เพื่อให้สามารถอ้างอิงและขยายผลได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพิกุล สุวรรณชาติ (2563) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายโรงเรียนขยายโอกาสที่มีประสิทธิภาพ ควรประกอบด้วย วงจรการพัฒนา 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล โดยมีการดำเนินการอย่างน้อย 2 วงรอบ ปัจจัยความสำเร็จขึ้นอยู่กับโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และการสร้างความตระหนักในการรับผิดชอบร่วมกัน ผลการใช้รูปแบบพบว่า สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เป็นระบบและยั่งยืนมากขึ้น

2. การประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้อาจมีความเป็นประโยชน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีรากฐานมาจากหลักวิชาการที่ถูกต้องและผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญอย่างรอบคอบ องค์ประกอบของรูปแบบสามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปรากฏการณ์ได้อย่างชัดเจน ปราศจากความขัดแย้งในตัวเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2561) ที่กล่าวว่า ความถูกต้องของรูปแบบสะท้อนผ่านองค์ประกอบที่ครบถ้วนตามหลักการบริหาร ซึ่งทำให้รูปแบบมีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นในระดับสูง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Creswell (2021) ที่ระบุว่า ความถูกต้องในการวิจัยแบบผสมผสานเกิดจากการนำข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมาตรวจสอบยืนยันซึ่งกันและกัน ซึ่งกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ได้ดำเนินการครบถ้วนในทุกขั้นตอน ความเหมาะสมของรูปแบบยังสะท้อนให้เห็นจากการที่บุคลากรในสถานศึกษายอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของโรงเรียนขยายโอกาส ดังที่ เมตต์ เมตต์การุณจิต (2564) พบว่า รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมกับบริบทสังคมไทยที่ต้องการความเป็นประชาธิปไตยและการรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย โดยวัดได้จากการลดความขัดแย้งในการทำงานและการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารงานในโรงเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การปรับเปลี่ยนบทบาทผู้บริหารสู่ "ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการ" ผู้บริหารสถานศึกษาควรปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการ (Commander) มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) และผู้ร่วมวิจัย (Co-researcher) โดยการสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ เพื่อมุ่งเป้าหมายเดียวกัน

1.2 การบูรณาการกระบวนการวิจัยเข้ากับงานประจำเพื่อไม่ให้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกลายเป็นภาระงานเพิ่ม สถานศึกษาศึกษาควรบูรณาการขั้นตอนการวิจัย (Plan-Act-Observe-Reflect) เข้ากับวงจรคุณภาพ (PDCA) ในการปฏิบัติงานปกติของครู

1.3 การสร้างกลไกขับเคลื่อนผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ สถานศึกษาใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียน และแก้ปัญหาร่วมกัน (Collective Problem Solving) ซึ่งจะช่วยลดความโดดเดี่ยวในการทำงานของครูและสร้างวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็ง

1.4 การบริหารทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมเนื่องจากโรงเรียนขยายโอกาสมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ ผู้บริหารควรใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรจากชุมชนและท้องถิ่น โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนและตรวจสอบการใช้งบประมาณ ความโปร่งใสเพื่อการสนับสนุนที่ยั่งยืนจากภาคีเครือข่าย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในบริบทเฉพาะ ควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในบริบทที่มีความจำเพาะเจาะจงมากขึ้น เช่น โรงเรียนในโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ดชด.) โรงเรียนในพื้นที่พิเศษเฉพาะ เพื่อดูว่าปัจจัยบริบทที่แตกต่างกันจะส่งผลต่อรูปแบบและเงื่อนไขความสำเร็จอย่างไร

2.2 ควรมีการศึกษาติดตามผลการใช้รูปแบบในระยะยาว เพื่อประเมินความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ว่ามีการพัฒนาต่อเนื่องหรือไม่หลังจากสิ้นสุดโครงการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- จตุภูมิ กุลาสา. (2561) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสมรรถนะในการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธีระพงษ์ วงษ์หอมทอง. (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 20(3), 76-90.
- พิกุล สุพรรณชาติ. (2563). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายโรงเรียนขยายโอกาส. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2564). การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการ. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์ จำกัด.
- รัตน์ บัวสนธ์. (2563). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนวปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งชัชดาพร เวระชาติ. (2561) การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ละเมียด ไทยแท้. (2560). การพัฒนาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง วัฒนธรรมมอญที่บางลำพู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา: ทฤษฎีและปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สมเกียรติ ทองดี. (2560). บทบาทโรงเรียนมัธยมศึกษาในการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในชนบทพื้นที่
ท่า่งไกล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาย สังข์ทอง. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี
ส่วนร่วมในบริบทพื้นที่ชายแดนภาคใต้. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี,
30(2), 98-115.
- สมาน อัครภูมิ. (2567). รูปแบบและการพัฒนารูปแบบโดยการวิจัยในการบริหารการศึกษา. วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพ
การบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.), 6(1). 415 -426.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). นโยบายและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการรับนักเรียนสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. กรุงเทพฯ: บริษัท 프리ทวอน
กราฟฟิค จำกัด.
- สุกัญญา แซ่ม้อย. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
สำหรับโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. วารสารการบริหารและนวัตกรรมการศึกษา, 5(1), 65-82.
- สุริยา จันทร์สงค์. (2562). การบริหารจัดการหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในเขต
พื้นที่ชายแดนภาคใต้. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 47(4), 65-84.
- สุวิมล ว่องวาณิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย. (2564). การวิจัยปฏิบัติการในสถานศึกษา: หลักการและกระบวนการ. วารสารวิธี
วิทยาการวิจัย, 34(1), 85-105.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2560). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2560). การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Creswell, J. C., & Poth, C. N. (2021). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five
approaches (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Levin, B. (2020). Educational reform and collaborative administration. London: Routledge.